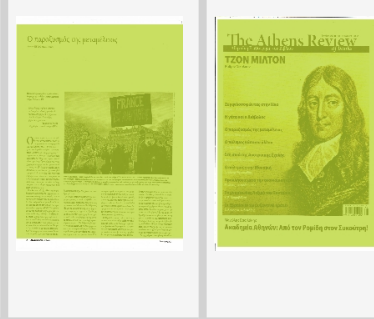

Media: THE ATHENS REVIEW OF BOOKS Page: 10-12 Published at: 01-01-2023
Author: Surface: 2526.04 cm² Circulation: 0
Subjects:

Ο παροξυσμός της μεταμέλειας

Από τον ΠΙΕΤΡΟ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗ

Πασκάλ Μπρυκνέρ, Ένας σχεδόν τέλειος ένοχος, μτφρ. Ανδρέας Παππάς, Πατάκι, Αθήνα 2021, σελ. 466

Πόσον δύσκολος είναι ή θέσις τοῦ
μὴ δυναμένου οὔτε ὡς ἐραστής νὰ
παρακαλέσῃ, χωρὶς νὰ γίνῃ γελοῖος,
οὔτε ὡς σύζυγος ν' ἀπαιτήσῃ,
χωρὶς νὰ γίνῃ μισητός.

Εμμανουήλ Ροΐδης,
Ψυχολογία Συριανοῦ συζύγου (1894)

Οἰ πιο σκληρές μάχες για το μέλλον της ανθρωπότητας δίνονται στα χαρακώματα των ερμηνειών του παρελθόντος της. Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου άφησε την ευρωπαϊκή Αριστερά σε πλήρη σύγχυση. Το ευφρέστατο σχόλιο, με τη φωτογραφία αγάλματος των Μαρξ και Ένγκελς κι από πάνω τη φράση «Προλετάριοι όλων των χωρών μάς συχωρείτε», δεν φώτισε παρά εκείνους που ήδη έτρεφαν αμφιβολίες. Ο σοσιαλιστικός παράδεισος είχε αποδειχθεί χίμαιρα, αλλά αυτό ούτε «της γης τους κολασμένους» μείωνε ούτε τους φανατικούς υπερασπιστές τους άφηνε άνεργους. Αντιθέτως, διεύρυνε τα πεδία δράσης τους όσο και τις «δομές κυριαρχίας» που είχαν να αντιπαλέψουν.

Η αρένα της ταξικής πάλης συμπληρώθηκε με νέα αγωνίσματα –φεμινισμός, α-ποσποικιοποίηση, αντιρατσισμός– και τα κριτήρια εντοπισμού των εχθρών άλλαξαν. Μια ακόμα «Οκτωβριανή Επανάσταση» έσβησε από το φανταστικό των αγωνιστών (με εξαίρεση το ΚΚΕ). Υποτροπίασε όμως το σύνθημα του Μάη του '68: «Να είστε ρεαλιστές, επιδιώξτε το αδύνατο!» Κι όπως ξέρομε από την εποχή του Λένιν και του Στάλιν, απαιτείται άπειρη βία για να αναγκάσεις τους ανθρώπους να κάνουν κάτι που είναι αδύνατο. Με φωνικές κορυφώσεις σε πράξεις τρομοκρατίας, οι καθημερινές συγκρούσεις διατηρούνται ηπιότερες στον δυτικό κόσμο, αλ-

Παρίσι, 21 Νοεμβρίου 2020: Ένας διαδηλωτής κρατά ένα πλακάτ που γράφει «ΓΣΛΑΜΟΦΟΒΙΚΗ ΓΑΛΛΙΑ» κατά τη διάρκεια μιας διαδήλωσης ενάντια στο νομοσχέδιο της γαλλικής κυβέρνησης για την ασφάλεια και τους περιορισμούς που αφορούν τις μουσουλμανικές κοινότητες. Ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Γαλλίας με 3,7 εκατομμύρια αποτελεί τη μεγαλύτερη μουσουλμανική κοινότητα στη Δυτική Ευρώπη. Μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων τα τελευταία χρόνια ανάγκασε τη γαλλική κυβέρνηση να θεσπίσει νέους νόμους σε μια προσπάθεια καταστολής του ριζοσπαστικού Ισλάμ.

λά οι πολεμικές ιαχές δεν χάνουν τη σφοδρότητά τους.

Το ιδεώδες της κοινωνίας χωρίς καταμερισμό εργασίας, το οποίο πρόβαλλε ο «επιστημονικός» σοσιαλισμός (σε αντίθεση με τον «ουτοπικό»!), όπου κάθε άνθρωπος «θα μπορεί να κυνηγά το πρωί, να ψαρεύει το απόγευμα, να αρμέγει το βράδυ και να επιδιώκει στην κριτική της λογοτεχνίας μετά το δείπνο», έσβησε επίσης. Ο νέος στόχος, ωστόσο, δεν είναι λιγότερο ανέφικτος, αφού ο κάθε άνθρωπος θα πρέπει να είναι αμφίφυλος το πρωί, μιγάς το απόγευμα, συνωμοσιολόγος το βράδυ και παραδομένος στην υπονοβασία του «μακάροια οι μετανουόντες» μετά το δείπνο! Τις

σωτηριολογικές υποσχέσεις του υπαρκτού σοσιαλισμού αντικατέστησε μια άλλη ιδεολογία, βασισμένη πλέον στη φυλή, στο γένος και στην ταυτότητα. Με ειδική αντίπαλο τον λευκό ετεροφυλόφιλο αρσενικό, ο οποίος οφείλει να τελεί σε διαρκή αυτομαστίγωση, όποιο και αν υπήρξε το παρελθόν του ή όποια και αν παραμένει η κοινωνική του θέση.

Το παράδοξο είναι ότι ενώ οι ανισότητες τείνουν να μειώνονται¹, η αίσθηση της αδικίας αυξάνει. Με τη δυσφορία προς την κοινοβουλευτική δημοκρατία –το καθεστώς που εκχωρεί τη μέγιστη αυτονομία– να εντείνεται, παραβλέποντας τη φρίκη δικτατοριών και απολυταρχιών, απροκά-

λυπτων σε βαναυσότητα και σε ακραίες αδικίες. Επιπλέον, σ' ένα δεύτερο παράδοξο, η κατεχόμενη χώρα στην οποία ο αντιρατσισμός αποκτά καθαρά ρατσιστική χροιά είναι η Γαλλία, η πιο προωθημένη ευρωπαϊκή χώρα σε θρησκευτική ουδετερότητα, πολυπολιτισμικό χαρακτήρα και μικτούς γάμους². Το πιο ωραίο, εν προκειμένω, είναι πως η θεωρητική σκευή για τις κορυφώσεις του ρατσιστικού αντιρατσισμού βασίστηκε σε γαλλικές θεωρίες του 1960 και 1970, οι οποίες διέπρεψαν στις ΗΠΑ κι επέστρεψαν ως οξυμένα αντιδάνεια, να πλήξουν γενικότερα τη Δύση, με αφετηρία τη χώρα που τις γέννησε.

Αυτή, χονδρικά, είναι η θέση του τελευ-

ταίου βιβλίου του Μπρυνκνέρ. Όποια φιλοσοφική αοριστολογία άνηθε στα γαλλικά αμφιθέατρα του 1960 ή δοξάστηκε στα οδοφράγματα του 1968, περιβλήθηκε μια-δυο δεκαετίες αργότερα το κλέος του αμερικανικού θαυμασμού κι επέστρεψε, εξαμερικανισμένη, να βασανίσει κάθε συνετό άτομο – δηλαδή κάθε άτομο με κοινή λογική και σεβασμό στην αριστοτελική έννοια της «μεσότητας». Αντί ν' αναζητούν τις ιδιότητες του «ενάρετου πολίτη» στον σύγχρονο κόσμο, οι Ευρωπαίοι πρέπει πάλι να βοιοδέρνουν μεταξύ σφύρας της υπερβολής και άκμονος της έλλειψης. Σε διαρκή μετάνοια για τη βεβήλωση του κόσμου από όσους πίστεψαν ειλικρινά στις οικουμενικές ιδέες του ορθού λόγου, της επιστήμης, της φιλελεύθερης δημοκρατίας και της προόδου, μέσω των οποίων, όπως αθρόα καταγγέλλεται πλέον, λεηλατήθηκε η διαφορετικότητα του μη-Ευρωπαίου Άλλου.

Ζήτω ο Άλλος, λοιπόν, και κάτω εμείς! Μάλλον όχι το καταλληλότερο μότο για να λειτουργήσει μια ευνομούμενη πολιτεία.

Με τίτλο που θυμίζει αστυνομικό μυθιστόρημα, ο *σχεδόν τέλειος ένοχος* συνιστά ένα είδος συνεχίας προηγούμενου βιβλίου του Μπρυν-

κνέρ: *Η τυραννία της μεταμέλειας*³. Είναι μια εκτενής ενημέρωση του υποτίτλου του – *δοκίμιο για το δυτικό μαζοχισμό* –, για τη δεκαπενταετία που μεσολάβησε. Αλλά κι εκείνο το βιβλίο επέκτεινε ένα ακόμα πιο παλιό του: *Η μελαγχολική δημοκρατία*⁴, όπου διαπίστωσε ότι: «δεν υπάρχει μεγαλύτερος εχθρός της δημοκρατίας από τον ίδιο τον δημοκράτη, πάντα έτοιμο να την αιχμαλωτίσει μέσα σε ένα συγκεκριμένο μοντέλο κοινωνίας, πάντα έτοιμο να σκοτώσει το πνεύμα της, να ξεχάσει τις εντολές της, να μπερδέψει αυτό που είναι με εκείνο που θα έπρεπε να είναι». Κι επίσης ότι: «Η πίστη στην ανωτερότητά μας είναι χλιαρή πια, δεν έχει καμιά σχέση με την αλαζονεία που έσπρωξε τους προγόνους μας να επιβάλουν, διά πυρός και διά σιδήρου, τις αξίες του πολιτισμού στον Αφρικανό, τον Άραβα ή τον Ινδό» (σ. 17).

Πώς να μη χλιάνει αυτή η «πίστη», αφού η γενιά του Μπρυνκνέρ μεγάλωσε παρακολουθώντας την εξέλιξη του πολέμου της Αλγερίας. Οι κήρυκες του *ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα* ξεσκεπάζονταν ως ελεεινοί αποικιοκράτες. Φρικαλεότητες είχαν διαπράξει και οι αγωνιστές της ανεξαρτησίας, βέβαια, αλλά η μεταμέλεια γεννιόταν μόνο από την πλευρά που διέθετε μακρύ παρελθόν στην επεξεργασία ιδεών περί ανθρωπισμού και δικαιοσύνης. Προσθέτοντας τους αποικιοκρατικούς πολέ-

μους άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως των Βρετανών στην Κέννα (1952-1960), ή τον πόλεμο των ΗΠΑ στο Βιετνάμ και τις επεμβάσεις τους σε Ιράκ κι Αφγανιστάν, οι εκπολιτιστές της υφλίου είχαν να ξεπλύνουν την ντροπή εκατοντάδων χιλιάδων αγριοτήτων και αδικαιολόγητων θανάτων.

Στα τέλη του 20ού αιώνα, η γερασμένη Ευρώπη κατέφυγε στις μετάνοιες, όπως οι πόρνες κάποιας ηλικίας περνούν αιφνιδίως από την κραιπάλη στην κατάνυξη. Είναι όμως άλλο, φερ' ειπείν, να απονέμεται το Νόμπελ Ειρήνης στους Μαντέλα και Ντε Κλερκ, ώστε η Νότιος Αφρική να συνεχίσει την ύπαρξή της, και άλλο να γίνουν οι λευκοί δούλοι των μαύρων για τις επόμενες δέκα γενιές, μέχρι να ισορροπήσει το πράγμα. Το προπατορικό αμάρτημα βαραίνει κάθε νεογέννητο, κάνοντας αναγκαία τη βάπτισμα, αλλά αυτό αφορά τις θρησκείες. Αντιλαμβανόμενος αυτή την κρίσιμη διαφορά, ο Μπρυνκνέρ επέκρινε τον «τριτοκοσμικό συναισθηματισμό» με το πρώτο του σχετικό δοκίμιο: *Le sanglot de l'homme blanc* – «Ο λυγμός του λευκού»⁵.

Ο λυγμός –sanglot– συνηχεί στα γαλλικά με το *fardeau* (burden στα αγγλικά), παραπέμποντας έτσι στο διάσημο ποίημα *The White Man's Burden*, του Ράντγιαρντ Κίπλινγκ. Γραμμένο για το αδαμάτινο ιωβηλαίο της βασιλίσσας Βικτωρίας,

αυτός, το 1897, το ποίημα έθετε στον «Λευκό» την υποχρέωση –το *βάρος* ή το *χρέος*– να εκπολιτίσει τους λαούς που διαφεντεύει! («Αποδέξου το χρέος του Λευκού ανθρώπου / Και η ανταμοιβή σου θα είναι πάντα η ίδια: / Η κατάρα όσων σπλαχνίζεσαι / Το μίσος εκείνων που βοηθάς / Το παράπονο όσων οδηγείς (δυστυχώς με αργό ρυθμό) στο φως...») λένε κάποιοι στίχοι, έχοντας χαρακτηρίσει τους ιθαγενείς «κατά το ήμισυ διαβόλους και κατά το ήμισυ παιδιά», που επιμένουν στις πρωτόγονες παραδόσεις τους!). Το ποίημα προκάλεσε ποικίλους καγχασμούς, αμέσως μετά τη δημοσίευσή του, από όσους έβλεπαν ότι υπήρχε πολλή υπεροψία και εκμετάλλευση πίσω από τα εκπολιτιστικά προσχήματα. Όχι άδικα, ο Κίπλινγκ στιγματίστηκε ως μνηστής της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού. Αλλά η λύση δεν έγκειται στην καταφυγή σε διαρκείς «λυγμούς» και σε μια πλήρη αντιστροφή: σε κάτι σαν τη δυστοπία που, τρεις δεκαετίες μετά τον Μπρυνκνέρ, περιέγραψε ο Μισέλ Ουελμπέκ στο σκανδαλώδες μυθιστόρημά του *Υποταγή*⁶, με μια Γαλλία εκμυσουλμανισμένη και τους γάλλους διανοούμενους να προσεύχονται σε τζαμά ή τις Γαλλίδες να υιοθετούν τσαντόρ υψηλής ραπτικής.

«Πρέπει να τελειώνουμε με το εκφιαστικό συναισθημα ενοχής», συμβούλευε ο Μπρυνκνέρ στο τέλος του *Η τυραν-*

νία της μεταμέλειας. «Μια πολιτική φιλίας δεν μπορεί να στηρίζεται στην κοροϊδία: σε εμάς η κατασχώνη, σε εσάς η θεία χάρη», συνέχιζε, καλώντας «να μεταγγιστεί και στους άλλους το δηλητήριο της ντροπής». Η Τεχεράνη, το Καραάτσι, η Μόσχα, το Πεκίνο, η Αβάνα, το Αλγέρι ή η Δαμασκόσ έπρεπε επίσης να νιώσουν «λίγες τύψεις». «Είμαστε το μαχαίρι και η πληγή, η λάμα που τραυματίζει και το χέρι που επουλώνει», έγραφε (παραπέμποντας έμμεσα στο ποίημα *Ο αυτοτιμωρούμενος* του Μπωντλέρ) κι έκλεινε υποστηρίζοντας ότι: «Το πιο ωραίο δώρο που μπορεί να κάνει στον κόσμο η Ευρώπη, είναι να του προσφέρει το διερευνητικό πνεύμα που συνέλαβε εκείνη – δώρο δηλητηριασμένο, αλλά απαραίτητο για την επιβίωση της ανθρωπότητας» (σ. 274-275).

Δυστυχώς το «δώρο» ήταν αλλιώς «δηλητηριασμένο». Όχι με διερευνητικό πνεύμα, περισκεψη, ειρηνικό πλουραλισμό, αλλά με ένα αρχικά καλυμμένο κι έπειτα ανοιχτό μίσος για τον Διαφωτισμό. Ένα μίσος που αναπτύχθηκε σταδιακά στην κατεχοχρή χώρα του Διαφωτισμού. Κι αυτή η συσσώρευση «ανατρεπτικών» υπερβολών, ένας ήλιγγος από ασυνάρτητα κελεύσματα για χώρες δίχως σύνορα, τώες κατατρεγμένους που πρέπει να ευνοούνται αδιακρίτως και μια ρατσιστική αντιμετώπιση του λευκού ετεροφυλόφιλου άνδρα, κινητοποίησε τον Μπρुकνέρ να κάνει τη νέα προσθήκη στη σειρά των έργων του για την υπεράσπιση ενός πολιτισμού –του ευρωπαϊκού– που ξέρε να αναγνωρίζει τα σφάλματά του και να τα διορθώνει, κατά το δυνατόν, αφού οι μόνες εναλλακτικές οδηγούν στο χάος ή σε ολοκληρωτισμούς.

Η αφετηρία όλου αυτού του ρεύματος βρίσκεται, νομίζω, στην αφοσίωση της μεταπολεμικής γαλλικής διανοούμενης στον κομμουνισμό. Εκεί έγινε η αρχή, πριν έρθουν οι τύψεις για τη γαλλική αποικιοκρατία στην Αλγερία, κι ο Ραϋμόν Αρόν το διέβλεπε από το 1955 ήδη, γράφοντας το *Όπιο των διανοούμενων*⁷. Η αφοσίωση στην κομμουνιστική ουτοπία ξέπλενε το ότι χάρη στο ΚΚΓ τα εργοστάσια πολεμικού υλικού απεργούσαν όταν ο Χίτλερ, μέτοχος του συμφώνου Μολότοφ-Ρίμπεντροπ, εισέβαλε στη Γαλλία, κατάγοντας την πρώτη κρίσιμη νίκη του –συν το ότι πέντε εκατομμύρια επιστολές κατάδοσης στάλθηκαν στις αρχές του Βισύ ή στους ίδιους τους Γερμανούς, μέσα στην κατοχή. Η περιβόητη «Resistance» είχε ξυπνήσει αργά κι έπρεπε να καλύψει πολλή ντροπή. Με το να θέτει την «ύπαρξη» πριν την «ουσία», ο υπαρξισμός του Σαρτρ μπορούσε να δικαιώνει τα Γκουλάγκ, ν' ανιχνεύει στις επαναστάσεις του Τρίτου Κόσμου τη γέννηση ενός «νέου ανθρώπου» και να γοητεύει

ει νεαρές γαλλίδες σε συνδυασμό με τη Σιμόν ντε Μπובουάρ, η οποία αγωνιζόταν να απαλλάξει το «δεύτερο φύλο» από καταπιεστικά κοινωνικά στερεότυπα.

Από κοντά, ο στρουκτουραλισμός του Λεβί-Στρως ήρθε να αμφισβητήσει την οικουμενικότητα των όποιων πολιτικών δικαιωμάτων ή αξιών, καλλιεργώντας την καχυποψία απέναντι στον «άνθρωπο» εν γένει, ως προκάλυμμα της αποικιοκρατίας και των γενοκτονιών εκ μέρους της Δύσης. Ο «πολιτισμικός σχετικισμός» του απόβλιζε οποιαδήποτε κριτική στρεφόμενη εναντίον της αυθαιρεσίας στο εσωτερικό ξένης κουλτούρας. Αλλά το να μη θεωρείται ένα γλυπτό του Μαγιόλ ανώτερο από μια αφρικανική μάσκα, λόγω χάρην, δεν σημαίνει πως η κλειστοδικτομή δεν μπορεί να κριθεί ως αποτρόπαιο έθιμο. Ακόμα κι αν ο σπουδαίος εθνολόγος δεν το εννοούσε, οι μουσουλμάνοι που δέρνουν τις συζύγους τους θα μένουν στο απυρόβλητο, αφού πρόκειται για στοιχείο της κουλτούρας τους! Στο απυρόβλητο, ομοίως, θα μένει και η ιρανική αστυνομία ηθών, του ανεκδιήγητου προέδρου Αχμαντιντζάντ, στη συνέχεια του Χομείνι. Εξάλλου ο Μισέλ Φουκώ είχε ενθέρμως στηριχτεί τον Χομείνι το 1979, εξιδανικεύοντας οτιδήποτε περιθωριακό κι αποκαλύπτοντας πίσω από κάθε δυτικό θεσμό έναν μηχανισμό καταπίεσης.

Κάπου εκεί, από τον υπαρξισμό στον στρουκτουραλισμό κι από τον ευρυμαθή μεταμοντερνισμό του Φουκώ στη σημειολογίζουσα ψυχανάλυση του Λακάν, η οποία ξανάπλαθε το φροϊδικό οιδιπόδειο όσο και τη γλωσσολογία του Σωσσύρ στο «στάδιο του καθρέφτη», όπου το υποκείμενο αναγνωρίζει τον εαυτό του σαν αντικείμενο κι έτσι καθίσταται Άλλος για το ίδιο, το πράγμα κακοφόρμιση. Μεταξύ της επιθυμίας ως «objet petit a» και αλγορίθμου «S/s», που καθιστά το ορθωμένο πέος πρωταρχικό αντικείμενο νοήματος σε συνθήκες αστικής κυριαρχίας, κάθε αντιπαράθεση με τα όπλα της λογικής αδυνατούσε πλέον να αντιμετωπίσει κάτι που αρνείται την ισχύ της λογικής.

Ταυτόχρονα, ο Ντεριντά διέπρεπε στις ΗΠΑ, «αλλάζοντας τα πάντα για τον τρόπο του σκέπτεσθαι» (όπως έγραφαν οι αφίσες στα αμερικανικά πανεπιστήμια), με το να κηρύσσει το τέλος κάθε «λογοκεντρισμού»: *ανδροκεντρισμού, φαλλοκεντρισμού ή και φαλλολογοκεντρισμού*. Κι από δίπλα, οι Ντελέζ και Γκαταρί εξόρκιζαν τον καπιταλισμό σαν «υπερβατικότητα του δεσποτικού σημαίνοντος» (transcendance du signifiant despotique)⁸. Για τον Ντεριντά, ειδικά, ο «λογοκεντρισμός» είχε μολύνει όρους όπως δικαιοσύνη ή αδικία, οι οποίοι έπρεπε να εγκαταλειφθούν. Σε αυτό το πνεύμα, απαλλάσσονταν από την αισχύνη τα αντισημιτικά κείμενα που είχαν γράψει

στην κατοχή διάφοροι γάλλοι διανοητές, όπως ο φίλος του Παύλ ντε Μαν. Κι αφού η αποδόμηση καταδικάζει στη σιωπή ως προς τα πολιτικά ζητήματα, μετατρέπεται σε πολύ εξυπηρετικό εργαλείο για τυράννους και για φιλοτύραννους διανοητές⁹.

Επιστρέφοντας από τις ΗΠΑ, όλοι αυτοί οι «μεταστρουκτουραλισμοί», οι μεταμοντερνισμοί και οι «μεταουμανισμοί» άρχισαν να αναλώνονται στη μηχανική καταγγελία της Δύσης. Με το να χειροκροτούνται θρησκευτικές επαναστάσεις, να εκθειάζεται η ομορφιά τρομοκρατικών πράξεων ή να αποδίδεται η κλιματική αλλαγή στα «αποικιοκρατικά, ρατσιστικά και πατριαρχικά συστήματα καταπίεσης», κάθε παλαβομάρα μπορεί να ακμάζει στον ευρωπαϊκό διανοητικό ορίζοντα.

Το βιβλίο του Μπρुकνέρ παραθέτει άπειρα σχετικά παραδείγματα. Όπως ότι «οι μαύροι είναι οι λαοί του ήλιου που επινόησαν τα πάντα, αλλά τους θησαυρούς τους τους λήστεψαν οι λαοί του πάγου» ότι «η μελανίνη είναι απόδειξη πνευματικής και ηθικής ανωτερότητας των μαύρων, η οποία τους επιτρέπει να συνδιαλέγονται με τις δυνάμεις του σύμπαντος» ότι είναι απρεπές να κάνει γιόγκα κάποιος μη Ινδός, να παίζει στο θέατρο τον ανάπηρο ένας ηθοποιός που δεν είναι στ' αλήθεια ανάπηρος ή να τραγουδάει γκόσπελ ένας μαυρός: ότι πρέπει να απαγορευτεί το παραμύθι της *Ωραίας κοιμωμένης*, αφού ο νεαρός φιλά την κοπέλα χωρίς τη συγκατάθεσή της, ενώ αυτή κοιμάται· ή ότι η υποψία του επίδοξου βιαστή βαραίνει όποιον κολακέψει μια κυρία, με το #MeToo να θεωρεί συλληθδην τις γυναίκες θύματα της «λευκοκρατίας»! Κοντολογίες, η Αριστερά μπορεί να θρηυεί στα έδαφη της άκρας Δεξιάς, νομιζοντας ότι την πολεμά, ενώ απλώς μοιράζεται με εκείνη το ίδιο μίσος προς τον Διαφωτισμό.

Αυτή τη θύελλα ασυναρτησιών καταγράφει ο Μπρुकνέρ στον *Σχεδόν τέλειο ένοχο*. Έναν καταγγελτικό αντιρατσισμό, καιτίο μισό εκατομμύριο μετανάστες εισέρχονται κάθε χρόνο στη Γαλλία. Κι ενώ επιβάλλεται, όπως επισημαίνει, να σώζονται ζωές μεταναστών που βρίσκονται σε κίνδυνο, «δεν είναι τόσο κακό να αποθαρρύνονται υποψήφιοι μετανάστες όσο ακόμα βρίσκονται στη χώρα προέλευσής τους. Η Ευρώπη δεν έχει απεριόριστες δυνατότητες υποδοχής και η χάραξη συνόρων δεν είναι πράξη εχθρική, αλλά δήλωση επιθυμίας για αρμονική συνύπαρξη» (σ. 347). Όταν η Ρωσία προβαίνει στην αχρεία εισβολή στην Ουκρανία, για να μην μινησώσω κάτι που δεν το πρόλαβε ο Μπρुकνέρ στο βιβλίο του, ασφαλώς και οφείλουν οι ευρωπαϊκές χώρες να υποδεχθούν τα θύματα των αυτοκρατορικών

φιλοδοξιών του Πούτιν. Αλλά οι Ρώσοι αντι-πουτινικοί θα ήταν προτιμότερο να μείνουν στη χώρα τους και να δοκιμασθούν να αλλάξουν το πολιτικό της σύστημα¹⁰.

Η γλειογραφικά εξαμερικανισμένη Ευρώπη, σε διαρκή πόλεμο φύλων και φυλών, με τον λευκό αρσενικό ως αποδιοπομπαίο τράγο κι έναν νέο ρατσισμό να υποκαθιστά τον προηγούμενο, δεν οδηγείται πουθενά. Στον δρόμο της «μεσότητας», ο Μπρुकνέρ γράφει στον *Σχεδόν τέλειο ένοχο* ότι: «το να διατηρηθεί η ατμόσφαιρα ερωτικής φιλίας ανάμεσα στα φύλα θα έπρεπε να είναι ο στόχος κάθε πολιτισμού» (σ. 211). Με τον δικό του τρόπο, τη δυσκολία αυτού του ζητούμενου διαπίστωνε και ο Ροϊδης στην *Ψυχολογία Συριανού συζύγου*. Παρά τα εκατόν είκοσι έξι χρόνια και τις «χειραφετήσεις» που επήλθαν, στοιχειώδη προβλήματα του πολιτισμού παραμένουν προς επίλυση. ▲

- 1 Είναι αλήθεια ότι αμύθητα πλούτη συγκεντρώνονται σε χέρια πολύ λίγων, αλλά, στον ευρωπαϊκό χώρο τουλάχιστον, τα μεσοστρώματα πληθαίνουν περισσότερο από κάθε προηγούμενη ιστορική περίοδο.
- 2 Η κινηματογραφική ταινία του 2014 «Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu?» – Θεέ μου τι σου κάναμε; – μπορεί να είναι κομωδία, δείχνει όμως την εμπέδωση της πολυπολιτισμικότητας στα αστικά στρώματα της Γαλλίας.
- 3 Μπρुक. Λούισκα Αβαγιανού, εκδόσεις Αστάρτη, 2006.
- 4 Μπρुक. Μαρίνα Λόμη, εκδόσεις Αστάρτη, 1990.
- 5 Éditions Seuil 1983, αμετάφραστο στα ελληνικά, απ' όσο ξέρω.
- 6 Μπρुक. Λίνα Σιπηάνου, Βιβλιοπωλείον της Εστίας 2015.
- 7 Raymond Aron, *L'opium des intellectuels*, Calmann-Lévy 1955.
- 8 Βλ., αναλυτικά, σχετικές κριτικές στους: François Cusset, *French Theory – Foucault, Derrida, Deleuze & Cie et les mutations de la vie intellectuelle aux États-Unis*, La Découverte 2003, καθώς και στον Roger Scruton, *Τρελοί, Τσαρλατάνοι, Ταραχοποιοί. Διανοούμενοι της Νέας Αριστεράς*, μτφρ. Άνα Διαμαντίδη, Πρόλογος Ανδρέας Πανταζόπουλος, Επίκεντρο 2018.
- 9 Βλ. Mark Lilla, *Η ασήνη των Συρακουσών. Διανοούμενοι στην πολιτική: Μάρτιν Χάιντεγκερ, Χάνα Αρεντ, Καρλ Γιάσπερς, Καρλ Σμιτ, Βάλτερ Μπέγγαμιν, Αλεξάντερ Κοζέβ, Μισέλ Φουκώ, Ζακ Ντεριντά, μτφρ. Χρυσούλα Μεντζαλίρα, Επιμέλεια Μανώλης Βασιλάκης, The Athens Review of Books 2014 (σ. 274-275).*
- 10 Το κείμενο της Αν Απλμτμισού «Η Ρωσική Αυτοκρατορία πρέπει να πεθάνει», στο τεύχος 145 της *Athens Review of Books*, σ. 26-28, κάνει απολύτως σαφές το θέμα.